

11. 5. 1944

Forslag til Manifest, vedtaget paa Dansk Samlings Landsraadmøde, 1943.

Opgaven.

Den, der gaar ind i et politisk Ansvar i Dag, maa gøre sig klart, at vor Tids politiske Behov ikke er beskedne Reformforslag overfor de forhaandenværende Partier og Programmer, men en Revision i betydeligt større Maalestok.

Alt tyder paa, at der i dette Aarhundrede vil blive sat et verdenshistorisk Skel mellem den Periode, som begyndte ved Renæssancen, og en ny Tid, som endnu ikke har Navn.

Ved Renæssancen traadte det løsevne *Jeg* ind i Historien, Individet begyndte at løsne sig fra den aandelige Bundethed til det guddommelige og den organiske Forbindelse med menneskelige Fællesskaber. Denne Proces bragte i første Omgang stor Fornylelse og Fremgang indenfor alle Kulturomraader, men i det sidste halve Aarhundrede er dens Virkninger som al anden ensidig Udvikling indenfor Kulturlivet naaet til den Overdrivelse, som altid følges af Nedgang, Kaos og Fortvivelse.

Overfor den aandelige og materielle Hjælpeløshed, som herved har bredt sig indenfor vor gamle europæiske Kultur har der i første Omgang ikke tilbudt sig andre Redningsmænd end dem, der dræber Frihed og Menneskeværdighed, samtidig med at de forsøger at løse de moralske, nationale og politiske Problemer.

Den Tragedie, som udspilles paa Grænsen mellem den Tid, som ikke mere er, og den Tid, som skal komme, viser os de mørke Trusler om en Menneskehedens grænseløse Fornedrelse i Angst, Uværdighed og Trældom, og derfor er den fællesmenneskelige Opgave, som alle Kulturfolk staar overfor i disse Aar, at føre Kampen for Frihed, Ret og Menneskeværdighed over fra en Kultur, som ikke mere kan bære, til en ny Kultur, der er et levende og kæmpende Udtryk for Menneskeaanden netop overfor vor Tids særlige Problemer.

Naar *Dansk Samling* her i Landet melder sig til et Medarbejderskab paa denne Opgave, er det ud fra Forstaaelsen af, at den omfatter alle Folkeslag og alle Livsomraader, og tillige ud fra den Erkendelse, at Opgaven maa tages op særskilt i hvert enkelt Folk, og at den maa forme sig som et Forsøg paa at lægge Tekniken og det materielle Samfund under Aandens Herredømme og at forene det folkelige med det politiske.

Den almindelige Krise.

I den første lange Tid efter Renæssancen virkede den stærke Interesse for Individets Frigørelse forfriskende og berigende indenfor alt Kulturliv. Sagen var nemlig den, at de, der gik foran i det nye i denne første Periode, overvejende var knyttet til og baaret af den Tradition, som de samtidig be-

tegnede den første Løsrivelse fra, og i dette Spændingsforhold opstod en rig, men dog ordnet og bundet Udfoldelse.

Men efterhaanden tog Individualismen mere og mere Overhaand, og den fælles Bundethed til Traditionen svandt ind. Herved udtørredes Kulturlivet efterhaanden, saaledes at Politik mere og mere blev økonomiske Interessestridigheder, Kunsten mere og mere isoleret Æstetik, Skolen mere og mere en Kundskabsanstalt, Videnskab og Filosofi mere og mere en overfor *Menneskelivet* hjælpeløs Analysevirksomhed og de mange daglige Forbindelser mellem Mennesker indbyrdes mere og mere rent økonomiske Kontraktforhold.

Den Mekanisering, som paa Teknikens Omraade var et Fremskridt, fordi det her drejede sig om at organisere døde Ting, blev mere og mere ødelæggende i Menneskets egen Verden, fordi det her drejede sig om levende Liv.

En Række Teorier indenfor den sejrende Kulturretning bidrog til en yderligere Overdrivelse heraf. Saaledes lærte *Individualismen*, at det afgørende for ethvert Menneske var at befri sig for alle Traditioners og Fællesskabers Baand. Og *Liberalismen* gav i det politiske og økonomiske Liv mange af de mægtigste en teoretisk begrundet Undskyldning for en meget vidtdreven Egoisme overfor de svageste og fattigste i Samfundet. Endelig bidrog den almindelige Dyrkelse af den menneskelige Fornuft ogsaa til den Udtørring af Kulturen, som nu i første Omgang som Reaktion har fremkaldt vældige politiske Udskejelser af Ufornuft og ukontrolleret Følelse i den Mentalitet, som bærer de totalitære Systemer.

Alle disse Teorier var blot et andet Udtryk for, at der i det praktiske Liv sejrede en ny Kultur- og Samfundstype, nemlig *By-Borgeren*, der *individuel*t havde arbejdet sig op ved Hjælp af sin *Fornuft*, og sine *økonomiske* Magtmidler til en Beherskelse af *den moderne Teknik* i det *liberalistiske Samfund*.

Mens *Borgeren* — her omfattende baade Bybo og Bonde — er den værdifuldeste Bærer af Menneskekulturen og den sikreste Garant for Frihed og Ret, naar han ejer den aandelige Fylde og er knyttet til et folkeligt Fællesskab, blev denne rationalistiske og individualistiske Borger til stor Ulykke for hele vor Verden.

I nært Samvirke med dens Opfattelse sejrede den moderne Teknik i alle de moderne Samfund. Allerede fra Slutningen af det 18. Aarhundrede ændredes England heraf, og for Danmarks Vedkommende kom den store tekniske og industrielle Revolution gennem de tre sidste Aartier af forrige Aarhundrede. Herved opstod helt nye og meget alvorlige sociale Problemer, men Borgeren holdt sig tilbage overfor disse, mere og mere optaget af en passiv Sikkerhedsinteresse.

Derfor skete der det ejendommelige, at der gennem det sidste Hundrede Aar paa Grund af den tekniske Revolution opstod meget alvorlige sociale Kriser for Arbejderne i de enkelte Lande og meget alvorlige Kriser i Forholdet mellem Landene indbyrdes, og at disse Kriser forblev uløste, til Trods for at det Borgerskab, der havde Magten økonomisk og politisk i alle vore gamle

Kulturlande, var Tilhængere af Frihed, Ret og Menneskeværdighed, baade for den enkelte og for Nationerne.

Og da derfor de utilfredse Samfundsklasser fremkom med et marxistisk Oprør, og de utilfredse Nationer senere med et tilsvarende fascistisk og nationalsocialistisk, stod det europæiske Borgerskab i første Omgang ganske passivt overfor dette nye voldsomme Frembrud af Handlekraft.

Det Spørgsmaal, som nu er stillet til Europa er derfor, om man vil lade dem, der ikke mere bryder sig om Frihed og Menneskeværdighed, være alene om Handlekraften, eller om der paa Basis af fornyet Tro og ny Oplevelse og ny Vilje til at sætte Livet ind, opstaar en ny Kamp for Menneskeværdighed.

Naar Borgeren hører, hvilke Livsværdier der skal være Grundlaget her, vil han nikke genkendende og sige: Det er jo kun, hvad vi konservative har ment hele Tiden. Dette er fuldkomment rigtigt — der er bare det, at nu kan man ikke nøjes med at mene, at Gud, Konge og Fædreland er høje Værdier — samtidig med at man i alle praktiske Forhold lader sig lede af økonomiske Hensyn — nu maa disse Værdier *leves* paa allerhøjeste personlig Risiko af den enkelte.

Vi har set, at de nye Fjender af Frihed og Ret *tør leve deres Livssyn* — meget kan man bebrejde dem, men i Sandhed ikke dette — og den, som vil gaa imod dem og forsøge at være med til at bygge en Frihedens Verden op, han slipper ikke med nogen billig Pris.

Desværre er der selv under denne Krig mange europæiske Borgere, som selvretfærdigt identificerer Sandhed og Virkelighed med deres egen ganske passive Bekendelse til Frihed og Ret, og som haaber paa, at naar blot bestemte Fjender er slaaet, da vender gode Tilstande af sig selv tilbage.

Men det er ikke disse Fjender, der har ødelagt de gode og »normale« Tilstande. Det er tværtimod Borgernes Passivitet og »Radikalisme«, der har skabt de store uløste Problemer, som kaldte disse Fjender frem, og uanset hvordan det gaar med dem, *bestaar Problemerne fuldstændig uløste efter denne Krig.*

De Problemer, der vil være at løse efter denne Krig, kan man forberede sig overfor allerede nu, eftersom de allerede er kendte. Det er nemlig de samme, som førte til denne Krig. Og det er de samme, som førte til Verdenskrisen fra 1929. Og det er de samme, som førte til forrige Verdenskrig. Og det er de samme, som førte til Arbejderbevægelsens sociale Oprør i Slutningen af forrige Aarhundrede.

Opgaverne kan i det væsentlige formuleres saaledes:

1. Det drejer sig om at faa *genoptaget Masserne* i Folkelivet igen, baade Masserne økonomisk set, hvilket navnlig gælder Arbejderne, og Masserne sjæleligt set, hvilket gælder Mennesker af alle Samfundslag.

Saalænge Arbejdere og andre med dem ligestillede betragtes som menneskeligt uvedkommende Væsener, med hvem man kun staar i Kontraktforhold, og saa længe det rodløse Massemenneske er uden aandelig For-

bindelse med Fællesskabet og er et Bytte for Propaganda gennem Presse, Radio og Film, vil der ikke kunne skabes et Frihedens Samfund.

2. Det drejer sig om at naa til et mellemfolkeligt Fællesskab, som i alt Fald omfatter et vist Antal Nationer, saaledes at der herved kan sikres den nødvendige Verdenshandel og den nødvendige Myndighed til Bilæggelse af Stridigheder mellem Nationerne indbyrdes.

Til Løsningen af disse sociale og nationale Opgaver er der Brug for en meget betydelig Handlekraft, og denne maa gøres gældende paa en saadan Maade, at den ikke ødelægger Frihed og Ret, men tævrtimod genopbygger disse uvurderlige Tegn paa Menneskeværdighed.

Danmarks særlige Krise.

Den ovenfor behandlede Situation er ens for alle de europæiske og europæisk prægede Nationer, men hertil kommer nogle særlige danske Forhold, som paa visse Omraader har forhøjet Krisen for os.

Mens Danmark fra dets første kendte Historie har regnet sig for et fuldt ud suverænt Rige, der lige saa ofte selv erklærede andre Nationer Krig, som det blev angrebet af dem, indtraadte der i Løbet af det 19. Aarhundrede en betydelig Indskrænkning i Opfattelsen af det danske Suverænitetsbegreb. Den gamle statsbærende Klasse Adelen var ikke mere livskraftig, og Borgeren var angrebet af den ovenfor nævnte borgerlige Snusfornuft, mens Bonden og Arbejderen var saa nye i Politik, at de endnu ikke havde faaet udvidet deres Horisont fra Sogn og Klasse til Rige.

Man plejer at paastaa, at Manglen paa Forsvarsvilje og udenrigspolitisk Forstaaelse skulde stamme fra Nederlaget i 1864. Dette er desværre næppe rigtigt. Snarere forholder det sig omvendt. For det første kunde Dannevirke have været bedre befæstet, eftersom den militære Sagkundskab havde krævet det, og hvad f. Eks. Bagladegeværer angaar, da havde Danmark haft Tilbud paa saadanne flere Aar før Krigen. Dertil kommer, at naar man sammenligner denne Krig med andre, som Danmark tidligere havde været med i, maa det paastaas, at Danmark gav alt for tidligt op. Størstedelen af Hæren var intakt, og Danskerne havde Flaadeherredømmet i vore Farvande. Man kunde for det første have lagt alvorlige Hindringer i Vejen for at Fjenden kom over til Fyn, for det andet endnu alvorligere Hindringer for Overgang til Sjælland, og for det tredje kunde man om nødvendigt have taget en sidste Kamp om selve Hovedstaden som i 1659. Det er derfor tvivlsomt, om det havde været militært nødvendigt at tage denne Krig, og Fredsslutningen er derfor et særligt Bevis paa, at den Tankegang, som man langt senere har kaldt »den radikale«, allerede dengang havde betydelig Indflydelse, og at den derfor kunde tidoble sin Indflydelse efter at Folket havde taget dette »Nederlag« til sig.

Det er her Tidspunktet til at definere denne Holdning. Den radikale Politik giver altid efter for Trusel om Vold for derved at vinde et øjeblikkeligt Gode, ikke af Kærlighed til noget højere, men fordi man ikke tror paa noget, og kun tænker paa sig selv. Til denne Holdning hører ogsaa For-

nægtelsen af *alt absolut*; man kan ikke give sig hen til nogetsomhelst, hverken Tro, Familie eller Fædreland: alt er relativt, intet staar fast.

Denne Holdning er netop den materialistiske og individualistiske Borgers. Den hører til hos dem, der er blevet »private« Enkeltpersoner — dem, der ikke forstaar, at det danske Folk er en levende Helhed, bestaaende af de utalte Millioner, som *har* levet her, som lever her *nu*, og som *vil komme til* at leve her, og heller ikke forstaar, at enhver Handling skal udøves under Ansvar for denne Helhed, saaledes at den paa een Gang skal staa til Regnskab for Fortidens og for Fremtidens Slægter.

Denne Holdning blev gennem Slutningen af det 19. Aarhundrede og navnlig op gennem det 20. den fremherskende i vort Land, og vort Forsvar og vor Udenrigspolitik indrettedes derefter.

Dog har den ikke inden 1914 ødelagt dansk Tradition saa meget, at der ikke blev det nødvendige Neutralitetsværn, og det lykkedes derfor at holde Danmark udenfor den første Verdenskrig.

Men i Stedet for at lære heraf, benyttede disse Kræfter den første den bedste Lejlighed efter Krigen til at arbejde videre for Afrustning og for en svag Udenrigspolitik, saaledes at den 9. April 1940 maatte og skulde blive en selvfølgelig Konsekvens af en længe ført Politik og et længe næret Livssyn.

Op endelig kom maaske den største Skam *efter* den 9. April, hvor det viste sig, at det bedste Samarbejde med de Tyskere, som havde lært at være ubønhørligt absolute, netop foregik med de Danskere, som paa denne Maade havde lært at relativisere alt. Mens det her skulde have været saaledes, at vor Nation ved Rankhed aftvang Respekt, blev det tværtimod saaledes, at Kravene fandt deres villige Udøvere.

Herved er et bestemt usandfærdigt og ynkeligt Livssyn blevet officiel Politik og fælles godkendt Livsførelse for et helt Folk, og man maa derfor med Bekymring se paa det danske Folks Fremtid, *indtil en helt modsat Holdning er brudt igennem.*

Den ovenfor behandlede Udvikling støttedes af en særlig, saakaldt »aandelig« Proces. Efter at de første Højskolefolk havde udført en virkelig Vækkergering i det danske Folk, spaltedes »Aandslivet« efterhaanden fra og blev en fin, uforpligtende Virksomhed ved Siden af det praktiske Liv. Med faa Undtagelser blev de »aandelige Ordførere« i Danmark utro mod Virkeligheden og skaffede deres Tilhørere mange gode Underholdningstimer, hvor de paa en begavet og spændende Maade talte saa behændigt om de store Personligheder og Begivenheder i vor Historie, *at det ikke paa nogen Maade blev personligt forpligtende for den enkelte.* Paa denne Maade blev deres Virksomhed parallel med den almindelige borgerlige Konservatisme i Byerne. Hertil kom, at store Dele af den kristne Menighed paa samme Maade isolerede deres »Aandsliv« ind i det private og uforpligtende, og man kan om disse Forhold roligt anvende *Karl Marx'* sviende Ord om *Religion, der er Opium for Folket.*

Naar store Dele af vor Ungdom efter forrige Krig havde faaet samme

Lede ved *de store Ord* som de krigsførende Landes Skyttegravsunddom, var Grunden netop den ovenfor nævnte. Denne Angst har endnu ikke forladt danske unge, og det er derfor en meget alvorlig Forpligtelse for os, at vi anvender *de store Ord*, for de kan ikke undværes — men kun anvender dem, naar de koster personlig Indsats.

Den individualistiske Borger forstod ikke, at der var noget, som hed »kollektive Synder«, og at han havde Ansvar for den Maade, hvorpaa Folket som Helhed stillede sig i de vanskelige Situationer. Endnu er der mange, som tror, at vi i Danmark — fordi vi er saa højt kultiverede! — kan vinde Frihed, uden at det koster hverken Livet eller andre Ofre. Vi maa haabe, at Begivenhederne vil bibringe os endnu mere Viden om, at dette ikke forholder sig saaledes.

Politisk fulgte Danmark den samme Linje som den øvrige Verden. Først dominerede de Klasser, der var interesseret i en liberalistisk Politik, dernæst kom Socialdemokratiet — og tilsidst en blandet Politik, som hverken var det ene eller det andet, men som alligevel fulgte det sidste Tiaars almindelige Tendens til at lade Staten faa Lejlighed til flere og flere Overgreb.

I Verdenshandelen og -politikken var Danmark placeret i Forhold til England, Tyskland og de nordiske Lande. Den borgerlige Uvilje mod at tage Konsekvens og Ansvar hindrede en nordisk Forbundsstat i at opstaa i Tiden mellem 1864 og 1940, til Trods for at de Stormagter, der blev en alvorlig Trusel mod vor Selvstændighed, organiseredes lige for Øjnene af os. Danmarks stærkt stigende Velstand var væsentligt knyttet til England gennem vor store Afsætning af Landbrugsprodukter, og da England gennem sin Krise følte sig tvunget til at flytte mere og mere af sin Landbrugsimport bort fra Danmark og over paa Dominions — i Aarene efter 1931 — nægtede det officielle Danmark at erkende dette som en varig Afgørelse og klyngede sig til den gamle liberalistiske Drøm om, at »de normale Tilstande« nok skulde vende tilbage igen. Derfor blev Samfundets Indsats overfor Landbrugskrise og Arbejdsløshed i Trediverne kun smaa og tilfældige Foreløbigheder. Ligeledes søgte man at lukke Øjnene for, at Danmark efter Midten af Trediverne langsomt, men sikkert blev drevet økonomisk i Armene paa vor anden Storaftager Tyskland, der efter 1933 var blevet en alvorlig Trusel for vor Selvstændighed, baade ideologisk, militært og geografisk. Til Trods for at vaagne og klarttænkende Mennesker allerede omkring 1936 kunde forudse og frygte den Besættelse, der kom i April 1940, bevarede det officielle Danmark en dyb Tavshed herom (og dette var Grunden til, at *Dansk Samling* blev stiftet i Efteraaret 1936).

Man har derfor Lov til at paastaa, at de ledende Politikere hele Tiden har kunnet forstaa den Trusel, der hvilede over os, men at de ud fra deres radikale Livsopfattelse allerede i Forvejen havde valgt den efter deres Opfattelse eneste mulige Vej: at bøje sig uden Kamp.

I de samme Aar mistede det danske Socialdemokrati dets moralske Berettigelse, fordi det svigtede de Arbejdsløse, og der opstod herved en større Kløft mellem disse og de beskæftigede end mellem disse sidste og Borger-skabet.

Iøvrigt var den politiske Tænkning gaaet helt i Staa i Aarene efter forrige Verdenskrig, og Partierne stod efterhaanden kun tilbage som økonomiske Interessesgrupper. En meget stor Del af den yngre Generation mistede derfor helt Interessen for Politik, og herved mistede dansk Politik et meget betydeligt Tilskud af Arbejdskraft og Begavelse.

For en fremtidig Politik skulde der imidlertid her være en Reserve at regne med. Mange af disse yngre er Børn eller Børnebørn af de Borgere, Bønder og Arbejdere, der individuelt eller kollektivt kæmpede sig frem fra Fattigdom til Indflydelse, og mens de ældre blev mærkede for Livet af denne Klassekamp, fik de unge Resultatet som en Gave. Hvis denne yngre Generation vækkes til politisk Ansvar, vil den være fri for at skulle paatage sig Klassekamp og vil derfor være bedre egnet til *en Politik, der tjener hele Folket*.

Vort Grundsyn.

Da politiske Partier i moderne Forstand kun har eksisteret siden den franske Revolution, og da der ikke har eksisteret andre Typer end de nuværende, har mange svært ved at forestille sig, at der kan opstaa helt nye, som ikke er Afarter af de bestaaende.

Og navnlig har mange svært ved at forstaa, at et saadant nyt Parti kan have Brug for at bygge sine Tanker op paa en helt anden Maade end de kendte Partier.

Disse er alle præget af *den logiske Fornuft* og den dermed sammenhørende Idealisme. Ifølge dette har hvert Parti et Program, som ganske klart og logisk siger, hvordan Samfundet skal indrettes i Fremtiden. Grundlaget for dette Program er en ganske bestemt Ide, — Liberalisme, Socialisme, Kommunisme, Georgeisme, Racisme o. s. v., o. s. v. Denne ene Ide er *altid* rigtig, og alle Opgaver ses i Forhold til den. Ifølge det ene Parti har Staten altid Uret, mens den ifølge det andet altid har Ret o. s. v.

Denne Maade at se Tingene paa hænger nøje sammen med den Periode, som nu gaar i Graven, den overdrevne og isolerede Fornuftsdyrkelse, der blot er et andet Udtryk for Vantro og Livsangst. Tanken er den, at *den Ide om det rigtige Samfund, som Mennesketanken rent logisk bygger op, er sandere og virkeligere end Tingene* omkring os. Og derfor maa man blive »sin Ide tro«, hvilket ganske vist kan medføre, at man forbliver uden Indflydelse paa Virkeligheden (Retsstatsfolkene), eller ogsaa maa man »svigte sin Ide« og blive Opportunist som f. Eks. Stauning.

Vi mener ikke, at man ved den menneskelige Fornufts Hjælp kan opstille saadanne fremtidige Retfærdighedsriger, og vi tror ikke, at man paa Forhaand kan binde sig til ganske bestemte Metoder i den praktiske Politik.

Vort Grundsyn bygger vi derfor helt anderledes op. Vi gaar ud fra en Række rent faktiske *menneskelige Grundforhold*, der omfatter baade Aand og Legeme. Disse Grundforhold kan tildels iagttages i det praktiske Liv og synes at være bundet til selve Menneskets Væsen som saadan, men alligevel er der saa megen Tro med i Spillet, at vi maa formulere dette Grundsyn som **en Bekendelse**.

Vi tror, at Mennesket er skabt saaledes, at det kun opfylder dets Bestemmelse, hvis det lever personligt. Dette betyder paa den ene Side, at Mennesket ødelægges, hvis det af det industrielle Maskineri eller de kapitalistiske Magtforhold eller det politiske Tyranni gøres til et Stykke Mekanik — men paa den anden Side ødelægges Mennesket ogsaa, hvis det i individualistisk Selvhævdelse trækker sig ud af ethvert tjenende Fællesskab, thi Personlighed eksisterer kun i levende Fællesskab med andre. Ligeledes ødelægges Mennesket, hvis det lader sig lede af en isoleret Fornuftsdyrkelse, saaledes som det ofte er sket indenfor vor moderne Uddannelse og vore moderne Samfundsformer, og det ødelægges ogsaa ved en overdreven Følelsedyrkelse, saaledes som det sker i den moderne kyniske Propaganda. *Det hele Menneske* er den fulde Anvendelse af Fornuft og Følelse samtidigt. Og har vi nu i det foregaaende rettet et Angreb mod *Fornuftsdyrkelsen*, maa det naturligvis siges, at dette Angreb ikke er rettet mod *Fornuften*. Tænkning er nu mindst lige saa nødvendig som nogensinde før, og ingen naar til gode Reformere gennem uklare Følelser eller hovedløs Vilje.

Mennesket kan ikke leve et personligt Liv, uden at eje et aandeligt Syn, som ser paa et personligt Liv som det eneste egentlige Menneskeliv. Et saadant Liv kan vanskeligt naa sin fulde Udfoldelse uden et vist Maal af økonomisk Basis.

Vi tror, at Mennesket er skabt til at leve i Familjer, og at Mand og Hustru her bør regnes lige. Gennem *Hjemmets* Samliv naar det enkelte Menneske bedst til den fulde Forstaaelse af dets Opgaver, ogsaa udenfor Hjemmet, og dets Opdragelse er den bedste Form for det ældre Slægtsleds Videregivelse af Erfaring og Viden til Børn og Unge. Hjemmene har kun deres fulde Værdi, hvis der baade er tilstrækkeligt aandeligt Fællesskab mellem deres Medlemmer, og hvis der er saa rimelige Bolig- og Lønforhold, at materielle Misforhold ikke ødelægger Muligheden for et godt Hjemliv. Det vil være Samfundets Opgave at betrygge denne materielle Basis for alle danske Hjem, og kun i Tilfælde, hvor dette ikke hjælper, maa Samfundet dernæst træde til med en offentlig Indsats for Børneforsorg og Opdragelse.

Vi tror, at det daglige Arbejde paa samme Arbejdsplads naturligt maa føre til et menneskeligt Fællesskab, der omfatter en gensidig Forstaaelse, Taalmodighed og Hjælpsomhed. Det er ganske vist saaledes, at der stadig vil opstaa Vanskeligheder, hvor man kan være nødt til at henholde sig til rent juridiske Aftaler, men efter vor Opfattelse er Forholdet mellem Arbejder og Arbejdsgiver, mellem Mester og Lærling og mellem Husmoder og Husassistent i alt for høj Grad skrumpet ind til et blot og bart Kontraktforhold, og uden at dette ændres til gensidig menneskelig Forstaaelse paa de enkelte Arbejdspladser, vil selv det bedste Samfundssystem ikke ad nogen ydre Vej kunne overvinde vore Vanskeligheder af mere end en Kontrakt. Dette gælder Mester og Lærling, det gælder Arbejdsgiver og Arbejder, det gælder Husmoder og Tjenestepige.

Vi tror, at vi hører sammen i et Folk, og at dette Fællesskab er overordentligt omfattende, saaledes at vort aandelige Liv leves gennem dette

Fællesskab, saaledes at vi har vor Frihed og vor Ret gennem dette at tilhøre et Folk og skal væрге den gennem den Kamp, Folket kommer i, undertiden paa Liv og Død, og at vi skal opfatte det folkelige Fællesskab saaledes at det virkelig forpligter os socialt.

Vi tror, at der paa Tværs af Folkegrænserne stadig bryder et større menneskeligt Fællesskab igennem, et Fællesskab mellem Mennesker, fordi de er den samme Guds Børn, uanset Sprog, Hudfarve eller Næseform. Dette Fællesskab behøver al den aandelige Kraft, der kan undværes til det, og gennem det maa der gøres Forsøg paa det, som er vanskeligst af alt: Retfærdighed paa Tværs af Landegrænser.

Disse menneskelige Grundforhold er de eneste naturlige, fordi de er skabt af Gud, er Udtryk for Guds Lov, og fordi vi i vort aandelige og fysiske Væsen ganske simpelt *er indrettede til disse Forhold*. Derfor bortfalder for vort Vedkommende Diskussionen om saa mange nye Opfattelser af, hvad et Menneske er, eller hvordan Ægteskaber skal være eller hvordan Samfund skal indrettes. Gennem det sidste Aarhundrede har det — fordi vor Kultur var *polemisk præget* — været en yndet intellektuel Sport at tænke sig, at alting kunde indrettes »paa en helt anden Maade end den sædvanlige«. Denne Fremgangsmaade var frugtbar, naar det drejede sig om fysiske og kemiske Eksperimenter med døde Ting, men ikke naar det drejer sig om levende Mennesker og Folkeslag.

Derfor kan vi ganske jævnt og enkelt se, at det staar godt til i Menneskelivet, hvis de ovennævnte Grundforhold kommer til deres Ret, saalædes at alle Fællesskaberne, baade de smaa og de store, baade er fyldt med Liv og alligevel ikke overskrider deres indbyrdes Grænse. Den fuldstændige Opfyldelse heraf er ikke tænkelig i en syndig Verden, men vi kan skimte, hvordan den skulde være, ud fra dette kan vor Samvittighed arbejde, og ud fra dette kan vi fastlægge *vor Politik*.

Mens man i de hidtil kendte »Idé-Programmer« har en ganske bestemt logisk udtænkt Metode, som man i sin Generalisering anser gavnlige i alle Forhold (»Socialisering« — »Grundskyld« — »det frie Initiativ« — »Raceforbedring« osv., osv.), maa vi gaa frem paa den Maade, at vi stadig gaar ud fra, at det er de forannævnte menneskelige Grundforhold, der i hvert enkelt Tilfælde skal værnes og hjælpes, og dette vil sige, at man med disse Grundforhold som Maalestok *maa ændre den praktiske Metode fra Tilfælde til Tilfælde*. Gaar man saaledes ud fra Hensynet til den menneskelige Personlighed eller Hjemmet, vil det i Praxis vise sig, at man i eet Tilfælde maa anvende en økonomisk Metode, der er »liberalistisk«, i et andet en, der er »socialistisk« osv.

Paa denne Maade frigøres Fornuft, Erfaring og Fantasi hos de politisk ansvarlige, saa de bliver i Stand til et Handlingsliv, som er langt mere rigt, nuanceret og vidtrækkende end hvis det havde været bundet af de sædvanlige Programmets snævre Dogmer.

Mens det hidtil har været saaledes, at den, der vilde gøre sin politiske Gerning paa Tværs af Dogmerne, blev Opportunist, fordi han maatte svigte

det, han troede paa, saa er vor Tro herved flyttet saa dybt ned i den almenmenneskelige Undergrund, at vi vinder større Handlefrihed end Opportunisten og dog er bundet i hver enkelt Handling af vor Tro og vor Samvittighed.

Men denne Politik kræver een Ting, som den logiske Programpolitik skaaede os for: *den personlige Indsats*. Der er i det enkelte Tilfælde ingen anden end den handlende Person til at tage de eventuelle Klø. Der skyder sig ikke noget undskyldende Idéprogram ind mellem ham og Handlingen.

Men dette er det levende Menneskeliv, saaledes som det efter dets Bestemmelse skal være.

Ser man den politiske Opgave paa denne Maade, deler al Politik sig i tre Hovedformer:

1. At skabe en politisk Myndighed i Stat og Kommune, der ikke dirigerer med Menneskene og deres daglige Fællesskabsliv, men er rede til mæglende Domsvirksomhed i de Tilfælde, hvor Strid opstaar, navnlig om økonomiske og sociale Problemer. (Det er denne Virksomhed, der er defineret i Fortalen til *Jydske Lov*, hvor det siges om Kongen, at han »er alle Fred skyldig«, og det er dette Samfund, som vore franske Meningsfæller kalder *det pluralistiske* — i Modsætning til saavel det borgerligt-individuelle som det diktatorisk-totalitære).

2. Paa Omraader, hvor det ydre Milieus Forudsætning for et sandt menneskeligt og folkeligt Liv er brudt ned, da at bygge dem op igen, saaledes at der kan være den nødvendige Basis for et virkeligt Menneskeliv (f. Eks. Boligpolitik og Børneforsorg).

3. Ved de Lejligheder, hvor Nationens Frihed og Ret staar paa Spil at samle alle dens Kræfter til Eksistenskamp, for saavel aandelig som materiel Frihed.

Vort Arbejde.

Dansk Samling er en aandelig og folkelig Bevægelse og dermed mere end en Vælgerforening. Derfor er Opgaven dobbelt: dels udenfor Lovgivning og Politik at være med til en fri menneskelig Indsats paa en lang Række Omraader, og dels at føre direkte politisk Virksomhed, der fører til Lovgivningsarbejde og politisk Ansvar i Landets og Kommunernes Styre.

Politik kan ikke blive fyldig, levende og ægte, uden at den er et Udtryk for Folkets samlede Kultur, og Kulturen kan ikke bestaa, hvis den er for fin og ængstelig til at blande sig i Politik.

Netop i vor Tid, hvor Statens Apparat og Myndighed udvides fra Dag til Dag i alle Lande, gælder det om at forstaa Nødvendigheden af at trænge dens Virksomhed tilbage igen. Der er Omraader og Handlinger, hvor Statens Indsats maa være meget kraftig, men mange af dem, den har inddraget under sig nu, maa frigøres igen.

Her er det betydningsfuldt for os, at vi lærer at tage Ansvar for disse

Ting i Frihed igen. Lovgivningsarbejdet og den politiske Administration kan supplere det, som er levende til Stede i Forvejen.

Her skal vi beskæftige os med de Opgaver, som ligger udenfor Lovgivningens og de politiske Myndigheders Virksomhed. Og vi vil opdage, at disse forskellige Omraader i Menneskelivet just nu er undergivet ganske samme store Opgør mellem to Tider i Historien.

Danskheden. Kun i vanskelige Tider, som den vi nu gennemlever, kommer Danskheden frem til Bevidsthed hos de mange. Dens mest primitive Form er et Nej til at være andet end Dansk, og dette er allerede noget, men ikke nok. For den, der arbejder med i en folkelig Bevægelse er det Opgaven at hjælpe med til, at Danskheden hos saa mange som muligt bliver *positiv*, d. v. s. bliver *mere præget af et Kald til os selv end af et Had til andre*. Det er vor Opgave at bygge de forskellige nationale Interesser, saasom Forsvar, Sønderjylland, Norden, sammen til een levende folkelig Ansvarfølelse, saaledes at disse Opgaver naturligt vokser ud af en Helhed, og det er fremfor alt Opgaven at opdrage flest muligt til Forstaaelse af, at en Danskhed, der er uden socialt Ansvar, er halvdød.

Danskheden skal være der saa levende, kraftig og hel, at den samtidig giver sig Udslag ved vor Sydgrænse, i vor Indsats for sunde Arbejderboliger og i vor Vilje til at forsvare Landets Frihed med alle Midler.

Hjemmene. Uden at Hjemmene er levende og kraftige Enheder i vort Folk kan der heller ikke blive Kraft og Mod nok til dets fælles Opgaver. Derfor maa det frie, folkelige Arbejde støtte Hjemmenes aandelige Bærevne, hvorsomhelst det er muligt, og dette gælder ikke blot Forholdet mellem Forældre og Børn, men ogsaa Ansvarret overfor de Unge, der er ansat som Arbejdskraft i Hjemmene — de unge Piger i Husgerning. Det store Problem, som paa dette Omraade er opstaaet i de senere Aar, kan ikke ordnes udelukkende ad Lovgivningens Vej, men maa tages op af det enkelte Hjem og den enkelte Husmoder, saaledes at disse kan tilbyde de unge Delagtighed i et menneskeligt Fællesskab.

Kvindens Stilling. I det frie folkelige Arbejde vil det være en vigtig Opgave at bibringe den kvindelige Ungdom Ansvarfølelse overfor det Arbejde i Hjemmet, de fleste af dem kommer til at yde som Husmødre. Den Opdragelse, som her er nødvendig, maa ydes af de bedste af Hjemmene, af forskellige Skoler for Husvæsen og Børneopdragelse og af en *frivillig kvindelig Arbejdstjeneste*, der muliggør Oplevelse af Hjemmenes Arbejde for de unge Piger, der ellers har deres Hverdag i Studier og Erhverv.

Men iøvrigt maa man regne med, at det er en naturlig Ting, at et stort Antal Kvinder har Arbejde udenfor Hjemmene, idet meget store Dele af disses Produktion gennem Industrien er blevet lagt udenfor, og det vil derfor være urigtigt gennem Lovgivning at gøre Forsøg paa at tvinge Kvinderne bort fra disse Arbejdsomraader.

Paa de Omraader, hvor Kvinder kan gøre en virkelig Kulturindsats — i Politik, Kunst, Administration osv. — vil det være vigtigt, at baade Kvinder og Mænd genopdager Betydningen af en virkelig *kvindelig* Indsats,

idet Kvindebevægelsen i første Omgang har interesseret sig mere for at rydde Plads for de Opgaver, hvor Kvinderne kan gøre *det samme* som Mændene, end dem, hvor de vil kunne udnytte Evner, de har *fremfor* Mændene.

Kvinderne ejer en Række Egenskaber frem for Mændene, som er værdifulde, ja uundværlige i enhver Kultur, og der er næppe Tvivl om, at de Ulykker, der hænger vor Kultur for Øjeblikket, i høj Grad hænger sammen med ensidig Overdrivelse af mandlig Indflydelse. Der findes hos Kvinderne en naturlig Sans for enkle og nære Formuleringer af politiske Opgaver, i Modsætning til de logiske og teoretiske Programmerklæringer, Mændene udsteder; der findes hos Kvinderne en større Sans for den organiske Sammenhæng mellem alt levende; og endelig vil Kvinderne gerne værgе det, som har faaet Liv, saaledes at deres Indflydelse, om den virkelig bliver frigjort, vil være betydningsfuld i Fredsarbejdet mellem Nationerne indbyrdes.

Kunstens Stilling. Om Kunsten gælder der ganske det samme som om den kristne Menighed: Dens Fornylse skal ske ad fri aandelig Vej, og det er umuligt for nogen politisk Myndighed ved Tvang at forbedre Kunsten. Falder Statsmagten for denne Fristelse, vil den kun vække Mistanke og Had hos alle levende Kunstnere, hvorimod der vil blive leflet for den af dem, der ikke kan skabe, men gerne vil have Karrière.

Som fri aandelig Virksomhed er Kunsten i samme Dilemma som de øvrige Kulturomraader. Den lider under at være revet løs fra Helheden; den forspilder alt for stor Del af sin Kraft paa Polemik mod den traditionelle Kunstnarv; den har paa en ødelæggende Maade isoleret sig ind i en speciel *æstetisk* Interesse, saaledes at den navnlig for Billedkunstens Vedkommende kun er forstaaelig for en lille Kliке, der har gjort et saadant Speciale til privat Hobby.

I det frie folkelige Arbejde er det en Opgave at bygge et Fællesskab mellem Kunstnerne og de øvrige Mennesker, saaledes at Kunstnerne *faar Lyst til* at fremstille de fællesmenneskelige Ting, som det vil være en Berigelse for den øvrige Menneskehed at se paa Billeder, høre i Musik og læse om i Bøger.

Overfor Kunsten har Staten kun to Opgaver:

1. At give Kunsten saadanne økonomiske Kaar, at de, der har Evner, uanset deres sociale Oprindelse, kan faa Lejlighed til god Uddannelse — og indenfor visse Omraader, f. Eks. Det kongelige Teater — at sikre, at kunstneriske Ydelser af høj Værdi, der ikke vilde kunne fremkomme paa rent forretningsmæssigt Grundlag, bliver fremført her.

2. At give Kunsten store Opgaver. Dette gælder navnlig Billedkunsten, idet vi her ofte vil have Brug for Fremstillinger fra Folkets Liv og dets Handlinger i vigtige historiske Situationer.

Ungdommen. I et frit folkeligt Arbejde blandt Ungdommen gælder det om at vække til Ansvar og Arbejde med ganske de samme Ting, som vi i det foranstaaende har omtalt som nødvendige for Folket som Helhed. Men der er to Ting, der særlig gælder i Forholdet til Ungdommen. Det ældre Slægtled maa søge at samle sine Erfaringer til *virkelig Myndighed*, og Ung-

dommen maa have Lejlighed til en Opdragelse i *tilstrækkelig Frihed*, saaledes forstaaet, at det ikke gælder om snarest muligt at dressere den til upersonlig Efterligning af det forhaandenværende. For en Ungdomsopdragelse, hvis Ord og Handling forenes, har vi erfaret, at en *frivillig Arbejds-tjeneste* er særlig værdifuld.

Kirken. Der foregaar i den kristne Menighed i disse Aar en Bevægelse, der virker parallelt med det politiske Opgør, idet den ogsaa er et Opgør med det 19. Aarhundredes individualistiske Borger. Og da Kristendommen netop i forrige Aarhundrede i saa høj Grad gennem de grundtvigske og indremissionske Vækkelser naaede ud i Folkelivet, blev den derfor saa stærkt præget af just det Aarhundredes Opfattelse af Menneske og Fællesskab, at et saadant Opgør ganske naturligt maa komme.

Efter at den stærke Vækelse var overstaaet, var Kristendommen ofte lukket inde i særlige Kredse, der holdt sig borte fra »Verden« og ikke var optaget af Fællesskabet med alle i Sognet eller Ansvar et overfor Kultur og Politik i Almindelighed. Men netop vor Tid med dens store anonyme Organisationer i Politik og Økonomi, medfører, at »de kollektive Synder« bliver endnu større i Antal end før. (Der er meget faa Mennesker, der »privat« har Skyld overfor de Tusinder af daarlige Boliger, som ødelægger Mennesker her i Landet, men gennem Politik — eller Mangel paa Politik — har vi Medskyld i en kollektiv Synd).

Der er derfor ved at opstaa blandt de Kristne i Landet en ny Interesse for at gaa ind under Fællesskabet med alle i Sognet — hvilket betyder, at *Kirken* mere og mere kommer til Syne — og for at leve en *realistisk* Kristendom, der ikke er et lukket Privatforhold, men har Forbindelse med hele Menneskelivet omkring en.

Det kan ikke være *Dansk Samlings* Opgave som Organisation at medvirke hertil, men det vil meget ofte blive samme Personer, der positivt forsøger at modarbejde Individualismen i det politiske og i det kirkelige, ligesom ogsaa Fællesskabet i det politiske Ansvar kan give Impulser til et mere alvorligt Fællesskab som Kristne.

Det vil ikke være tilraadeligt at proklamere et »kristeligt Parti« eller en »kristelig Politik« eller en »kristen Stat«. Dels er der udrettet Ulykker nok i det politiske Liv under Navn og Beskyttelse af Kristendom, og dels henvender vi os til *danske Mennesker* om Løsning af *danske Opgaver* uden at have nogen Adkomst til at sortere dem, der er villige til at hjælpe, i Kristne og Ikke-Kristne.

Men derimod kan man sige, at en stærk kristelig *Virkning* er nødvendig indirekte i Politik, hvis denne skal holdes inden for sin rette Begrænsning og ikke forgribe sig paa de menneskelige Frihedsrettigheder. For intet er en bedre Hindring af menneskeligt Hovmod eller Tyranni eller Haardhed end den Ydmyghed og Kærlighed, som nu og da kan komme til Syne hos dem, der kalder sig Kristne.

Vor Tids Problemer stiller os en ganske bestemt politisk Opgave, der er saa betydningsfuld, at den griber ind paa alle politiske Omraader.

Paa det Stadium, hvor Industrialismens Samfund nu befinder sig, har det for det første vist sig, at Planøkonomi, ialt Fald i et vist Omfang, er nødvendig, om der ikke skal opstaa Kaos og for megen Uretfærdighed for dem, der staar svagest. Hermed er Liberalismen ude af Sagen.

Men dernæst har det vist sig, at de eneste, der hidtil har tilbudt Planøkonomi, er uden Interesse for den menneskelige Frihed og gerne afskriver den til Fordel for Samfundets Effektivitet.

Det drejer sig derfor om at naa til en Politik, der paa eengang sikrer den enkeltes Frihed og Samfundets Effektivitet.

Vi vil derfor definere Friheden og Effektiviteten saaledes, at Spændingsforholdet mellem dem kan komme til Syne, og Opgaven dermed stilles:

Friheden. Under Forudsætning af, at i alt Fald et vist Antal Borgere medbringer *aandelig Baggrund* for Frihed — d. v. s. Forstaaelse af, at den personlige Frihed kun findes i et tjenende Fællesskab — kan der opstilles politiske Frihedskrav, og heraf er de tre vigtigste de i den danske Grundlov formulerede: *Folkets Lovgivningsmagt*, *Domstolenes Uafhængighed* og *Forbudet mod ulovlig Fængsling*. Hertil kommer den ligeledes i Grundloven formulerede *Religionsfrihed*, *Ytringsfrihed* og *Forsamlings- og Foreningsfrihed*. Disse Frihedsrettigheder er hvad man tilsammen plejer at kalde for de *umistelige*, idet ingen af dem kan undværes i et menneskeværdigt Samfund. Men de er alle opstaaet i Reaktion mod gamle Dages Overmagt hos Kongedømmet, navnlig Enevælden, og der er i vor Tids Industrisamfund opstaaet nye Trusler mod Friheden, som den Tids Frihedsvenner ikke kunde forudse.

Saaledes strider dette at være *Arbejdsløs* ikke paa nogen Maade mod disse grundlovssikrede Friheder, til Trods for at langvarig Arbejdsløshed medfører, at man taber Interessen for de nævnte Friheder, og at de i det store og hele bliver ganske betydningsløse. Og derved fristes den Arbejdsløse let til at acceptere en Stat, der giver *Tryghed* uden at give Frihed. Og den samme Fristelse kommer alle andre Samfundslag ud for, hvis deres Økonomi bliver tilstrækkelig usikker (man kan her f. Eks. nævne visse Detailhandlers Interesse for den totalitære Nationalsocialisme, og den politiske Mentalitet hos danske LS-Bønder).

Opkommer paa denne Maade den totalitære Stat, der gennem sin Effektivitet tilbyder Tryghed, da forsvinder *alle Friheder*, og man vil derfor se, at *i det lange Løb er vore grundlovssikrede Friheder afhængige af, at det økonomiske Liv sikres*, saaledes at der er rimeligt lønnet Arbejde til Arbejderen og rimelige Muligheder for at drive selvstændig Virksomhed for Borgeren.

Dernæst truer den nutidige Stat ogsaa Friheden paa en anden, uventet Maade. Mens Enevælden selv foregav at være en Funktion af Guds Naade, har senere Statssystemer ophøjet sig selv til guddommelig Autoritet, og sker dette tilstrækkeligt dristigt, hænder det let, at Folk mister Friheden derved, ikke blot ved at den fratages dem, men endog ved, at de frivilligt og begejstret giver den fra sig.

Friheden maa vogtes, baade som Tradition, formuleret upaaklageligt i vor Grundlov, og som ny Opgave overfor Problemer, der var Grundlovens Fædre **ubekendte**.

Effektiviteten. I den første Periode af Industrialismen docerede den klassiske Nationaløkonomi, at Velstanden af sig selv vilde indfinde sig, blot *laissez-faire* Princippet blev fulgt. Senere blev det nødvendigt med flere og flere Indgreb, og navnlig i de sidste ti Aar er disse blevet foretaget i hurtigt stigende Omfang, uanset om det var i nye totalitære Stater eller i gamle Demokratier. Efter at de særlige Forudsætninger, Liberalismen hvilede paa, ikke mere er til Stede, maa man regne med, at tilstrækkeligt Arbejde og tilstrækkelig Velstand ikke mere vil være til Stede »af sig selv«, og at man ikke kan overlade det økonomiske Liv til fri Konkurrence mellem de stærkeste Klasser. For at opnaa tilstrækkelig Effektivitet, maa man raade over Muligheder for endog meget omfattende offentlig Planlægning og meget kraftige Statsindgreb.

Dette vil virke stærkt irriterende paa den borgerlige Del af Folket, der ser med Mistanke paa ethvert Statsindgreb. Hertil er kun at sige, at eftersom Planlægningen og Indgrebene er nødvendige for Effektivitetens Skyld, og eftersom den Skandale, vi kendte fra Tredivernes kæmpemæssige Arbejdsløshed og uhyre Destruktion af Varer maa være Slut, eengang for alle, da staar Valget for Borgerskabet mellem at blive Ofre for en totalitær Form for Planlægning, sat i Gang af de ejendomsløse — *eller selv at gaa i Spidsen med en Planlægning, der har Friheden til Opgave.*

Lægger vi vore tidligere nævnte *menneskelige Grundforhold* som Udgangspunkt for vor Politik vil det sige, at vi maa dele Tilstandene i Samfundet og Økonomien i to — for det første de Tilstande, som allerede i Frihed tilfredsstillter Kravene om menneskeværdige Forhold, og for det andet de Tilstande, som ikke i Frihed kan ændres til det menneskeværdige. Her maa da Statsmagten, Planlægningsmyndighederne gribe ind — *og altid med det Formaal at lægge Indgrebet saaledes at der efter at det er foretaget, er bedre Betingelser for at Frihed kan trives paa det paagældende Sted — end før.* Hvad Statsmagten frem for alt maa undgaa, er at et midlertidigt Indgreb lægges til Grund for en stadigt tilbagevendende administrativ Fastholdelse af Magten.

Evner vi at opbygge en Statsmagt, der i sig har denne Tilbøjelighed til Resignation, da kan vi trygt tillade den de endda meget store Indgreb, der lejlighedsvis vil være nødvendige. Mange Sceptikere vil indvende, at en saadan Statsmagt tror de ikke paa. Men akcepteres dette Standpunkt, og sejrer det, maa man gøre sig klart, at da er det Slut med hele vor Kultur, og da har vi ikke anden Fremtid end at se de højtstaaende europæiske Nationer konkurrere ivrigt om, hvem af dem der kan præstere den mest nedværdigende Form for hæsligt Barbari.

Derfor er det vor Opgave at skabe den Statsmagt, der *ikke* er Forsynets Forretningsfører, *ikke* er en Inkarnation af Verdensfornuften, *ikke* er Guds Domstol, ja end ikke er Samvittighedens, men derimod en Statsmagt, som er sikrende, imødekommende, tjenende overfor sin rette Funktion. De Mænd, som skal udgøre denne Statsmagt bøjer sig dermed ind under en langt større Helhed end den politiske, og midt i deres politiske Resignation faar de

kan hænde Mod og Kraft til langt dristigere Handlinger end nogen (totalitær) Regering turde indlade sig paa.

Vi vil nu gaa over til at definere de enkelte Forhold i Samfundet.

Statsmagten. Dansk Samling billiger den Fordeling af Magten og Opgaverne mellem Konge, Rigsdag, Regering og Domstole, som er formuleret i den danske Grundlov. Som tidligere nævnt møder vi her to af de vigtigste Frihedsrettigheder: Folkets Lovgivningsmagt og Domstolenes Uafhængighed.

Men til det Grundloven har at sige om Landets Styre vil vi dernæst knytte nogle Bemærkninger, der er Udtryk for de Erfaringer, man har gjort i det 20. Aarhundrede. Gennem de senere Aartier er der en Paragraf i vor Grundlov, som har faaet uanet Interesse, nemlig den, hvor det hedder: *Rigsdagsmændene er ene bundet af deres Overbevisning og ikke ved nogen Forskrift af deres Vælgere.* Efter at et vist Antal Vælgere har organiseret sig i *Partierne*, overholdes denne Paragraf ikke længere, og der begaas endda de grovste Brud paa den. Den enkelte Rigsdagsmand i *Partierne* er ikke mere en fri og selvstændig Mand og bestemmer ikke længere, i hvilke Sager han kan udtale sig, eller hvilke Meninger han kan fremsætte. De sidste tyve Aars politiske Historie er rig paa Eksempler, hvor en Mand, der vovede noget saadant, ved først givne Lejlighed blev trængt udenfor Politik. Paa denne Maade er Rigsdagen blevet et Ekspeditionskontor for *de rent private Partiorganisationer*, der ikke har nogensomhelst grundlovsmæssig Funktion.

En anden Følge heraf er, at Rigsdagen fuldstændig har mistet sin Karakter af *Offentlighed*. I *Partiernes* private Forhandlinger handler man sig til Rette om Lovene, saaledes at det kun er en Formssag at faa dem gennem de tre Behandlinger i hvert Ting.

Denne Udvikling er overordentlig farlig, fordi det politiske Ansvar her ved overlades til en anonym Indflydelse, der ikke er tilgængelig for offentlig Kritik (og navnlig da ikke eftersom de samme Partier ejer saa godt som hele Dagspressen og behersker Statsradiofoniens Udsendelser). Paa denne Maade ødelægges den personlige Indflydelse i Politik og den frie Diskussion forsvinder, og man nærmer sig derved Tilstande, som *kun i Grad* adskiller sig fra det totalitære System, der jo ligeledes holder Rigsdagsmænd til at sige Ja paa de rette Steder.

Overfor dette alvorlige Onde er det for det første nødvendigt, at den kommer en ny aandelig Indflydelse, hvorved de nye Rigsdagsmænd, der vælges af disse Kredse, stilles frit, saaledes som det er fastlagt i Grundloven.

Og dernæst er det nødvendigt, at der sker Ændringer i Valgloven, der kan begunstige, at Rigsdagsmændene i højere Grad knyttes til de lokale Kredse, som har valgt dem, og Partivæsenet derved sprænges. Sikkert vilde en Opdeling i Enkeltmandskredse, rimeligt fordelt efter de Befolkningsforskydninger, der har fundet Sted i det sidste halve Aarhundrede, fremme en saadan Tendens.

Da de nuværende store Partier alle er knyttet til hver sin Klasse og dermed afhængige af hver sit Hold af store Erhvervsorganisationer, savnes der en Politik, som fremmer *Myndigheden og Mæglervirksomheden i Mid-*

ten. En saadan vil naturligt følge af den Politik, *Dansk Samling* arbejder med, og det vilde maaske dernæst være naturligt, at Erhvervsorganisationernes Mænd, der er vant til at virke i Kulissen, kaldes frem paa Scenen, saaledes at de direkte kan stilles til Ansvar for deres Indflydelse. Dette kunde lade sig gøre ved at ændre Landstinget til kun at være raadgivende og lade det bestaa af Repræsentanter for disse Organisationer og andre betydende Institutioner i Landet.

I saavel Lovgivning som Administration vilde det være nødvendigt, at foretage en vidtgaaende Decentralisering, saaledes at mange af de Afgørelser, som Staten har frataget Kommunerne og andre lokale Instanser, *atter kan bringes tilbage til de lokale Myndigheder*, der alene har Mulighed for at skønne rimeligt over de paagældende Forhold, eftersom de er de eneste, der kender dem helt. Herved kommer det personlige Princip til Anvendelse.

Det økonomiske Liv. Ejendomsret. Da Ejere af Bedrifter og lønnet Arbejdskraft ved saadanne har hver sin naturlige Funktion, maa det være vor politiske Opgave at tilstræbe et Samfund, hvor der *baade* findes Mulighed for Privatejendomsret til Produktionsmidler og tilstrækkelig økonomisk Tryghed for Funktionærer og Arbejdere.

Skatteforhold. De stærkt stigende Skatter gennem de senere Aar føles som et for haardt Tryk af dem, der ejer Virksomheder og skal forvalte disse paa forsvarlig Maade med Fremtiden for Øje. Men da de sociale Udgifter synes at være nødvendige, har det været svært for Skatteyderne at begrunde et virkelig moralsk Krav paa Skattnedsættelse.

Der er dog ingen Tvivl om, at der for Øjeblikket raader to Misforhold paa dette Omraade. For de første er det i alt for høj Grad saaledes, at et politisk Flertal af dem, der har de laveste Indtægter, bestemmer over, alene bestemmer over, hvordan de større Indtægter skal beskattes. Og for det andet er det saaledes, at en meget stor Del af de sociale Udgifter ikke gaar til andet end Videreførelse af daarlige Forhold. De, der hjælpes, naar ikke ved Hjælpen frem til bedre at kunne klare sig bagefter.

En ny Politik vil muligvis være nødt til at anvende lige saa haarde Skatter til at begynde med, men det vilde være Opgaven at forvalte de sociale Udgifter saaledes, at man gradvis skaffede flest mulige af de nødlidende en selvstændig Tilværelse, hvorved de gik over til at være produktive Led i Samfundet. Og herved vilde Skatterne efterhaanden kunne bringes til Nedsættelse.

Indenfor det Stadium, Pengevæsenet er kommet til, er Penge ikke mere Værdier i sig selv, og efterhaanden ogsaa sjældent garanteret af saadanne Værdier (Guld eller Sølv), men derimod et Omsætningsmiddel, hvis Stabilitet garanteres af den Tillid, der findes blandt Samfundets Medlemmer indbyrdes og mellem disse og Samfundets politiske Institutioner. Dette medfører, at Ansvaret for Mængden af Omsætningsmidler er et rent politisk. Den politiske Myndighed kan i Dag snøre Pengevæsenet ind til at være for lille, og den kan omvendt udvide det saa stærkt, at al Tillid brister, og der opstaar In-

flation. Det er Politikens Opgave at sørge for stadig at holde sig paa det rigtigste Sted mellem disse to Afgrunde, og det er her særlig vigtigt, at det politiske Ansvar for dette Omraade udøves saaledes, at der, uden at man kommer ud i usolide Tilstande, er rimelig Adgang til Financiering af et tilstrækkeligt Antal Virksomheder i tilstrækkeligt Omfang.

Arbejdsgiverforeninger og Fagforeninger bør bibeholdes, da det vilde stille Arbejderne alt for svagt i Afgørelserne, hvis de skulde aftale Lønnen individuelt — ligesom det forøvrigt vilde være en upraktisk og sen Fremgangsmaade ogsaa for den anden Part. Men da disse meget vigtige Forhandlinger — og Kampe — om Lønforhold, Arbejdstid m. m. hidtil var udenfor enhver Retsordning, er det afgørende, at der fremkommer ordnede Retsforhold her.

Her — om noget Sted — er det nødvendigt, at Samfundet stiller sig til Raadighed som den mæglende Part, der »er alle Fred skyldig«. Den Domstol, som maa dømme de stridende Parter imellem i de Sager, som de efter forgæves Forsøg ikke har kunnet blive enige om, maa være en helt upartisk og uvildig Part, der ikke er afhængig af nogen af de to Parter.

En saadan Domstol er allerede under Udvikling, men vil ikke kunne magte sin Opgave fuldt og helt, før den Klassepolitik, der truer dens tilstrækkelige Styrke og Upartiskhed fra begge Sider, er trængt kraftigt tilbage.

Haandværk (Da der ikke har været sagkyndige paa dette Omraade med ved den første Udarbejdelse, bedes saadanne blandt Modtagerne af dette Fortryk forsøge en Formulering til Fremlæggelse paa Landsraads mødet).

Byspredning. For at fremme Mulighederne for organiske Bysamfund og for sunde Boliger, bør der ved Samvirke mellem Stat, Kommuner, Organisationer og Enkelt personer igangsættes en omfattende Byspredning, hvorved en stor Del af disse Aars Udflytning i Stedet for at gaa til Forstæder, gaar til nye, selvstændige Byer, hvor Bedrifterne følger med.

Med saa gode Trafikmuligheder som vi har i Danmark, baade til Lands og navnlig til Søs, og efter Lastbilens og Elektromotorens Fremkomst er det teknisk gennemførligt at sprede vor Industri ud over Landet i langt højere Grad end før. De Byer, som herved vilde fremkomme, vilde være af en Størrelse, der var overkommelig for et lokalt Ansvar hos deres Indbyggere, og de vilde fra Begyndelsen kunde bygges sundt, selv for dem, der har de laveste Indtægter.

En saadan Byspredning burde fremmes ved midlertidig Skattelettelse, samt ved Laan og Tilskud til Afgifter og Priser.

Landbruget har gennem de seneste Aartier arbejdet med Produktion af faa, næsten industrielt fremstillede Eksportvarer, navnlig til England.

Denne Produktion blev bragt meget højt i Vejret, dels ved en udstrakt Anvendelse af fremmede Raavarer, dels ved betydelig Investering af fremmed Kapital. Derfor blev den danske Afsætningskrise i Trediverne dobbelt smertelig, idet man maatte svare til økonomiske Forpligtelser, der kun var mulige ved Topydelse af Produktionen.

Hvordan det danske Landbrugs Fremtid bliver, kan ingen med Sikkerhed sige, da vi endnu ikke ved, hvilke Raavarer vi kan faa efter Krigen, eller hvilke Varer vi kan sælge, eller til hvem vi kan sælge dem. Det vil dog sikkert være rigtigst at indrette sig paa en Produktion, fordelt over flere Arter af Varer og flere Aftagere end hidtil og at arbejde med en forsigtigere Gældsstiftelse, eventuelt formet saaledes, at de, der sætter Penge i dansk Landbrug, med deres Udbytte heraf maa deltage i de Konjunktur-svingninger, den enkelte Landbruger er uden Skyld i.

Men uanset, hvordan Produktions- og Afsætningsforholdene bliver, maa man sikkert regne med, at Landbruget let kan komme ud for *politisk* vanskelige Forhold, hvis Klassepolitikken skal blive ved at raade. Efterhaanden som Antallet af bymæssigt beskæftigede overstiger Antallet af selvstændige Landbrugere, vil der kunne opstaa en betydeligt stærkere egoistisk Bypolitik, der ved mange Lejligheder vil søge at vælte fælles Byrder over paa Landbruget. Og da Landbrugerne i Forvejen har drevet *deres* tydelige og klare Klassepolitik, vil man ikke fra den klasseprægede Bypolitik have nogen Medlidenhed med dem.

Her vil det være nødvendigt at samle de Landboere og Byboere, som kan se lidt længere og opfatter Politik som et Ansvar for et helt Folk og ikke for en enkelt økonomisk Gruppe, saaledes at disse i Fællesskab kan drive en Politik, der kan sikre Landbruget rimeligere Forhold i Sammenligning med de øvrige Erhverv. For rent bortset fra Landbrugernes egen Interesse i Opretholdelse af deres Erhverv, har vi alle fælles danske Interesser deri. Det vilde være meget farligt for vor Folkesundhed, om vi ikke havde en betydelig Bondebefolkning, og vi vilde ligeledes være ilde stillet med Forsyning af Fødevarer under Krige eller andre vanskelige Forhold. Derfor bør man ogsaa fastholde den store Interesse, der gennem Aarene har været for *Udstykning*, selv om denne i sin Teknik maa lægges an efter de sandsynligvis ændrede Produktions- og Afsætningsforhold. (Og da meget store Jordomraader i Danmark ejes af Udlændinge, der ikke har nogen Tilbøjelighed til at akklimatisere sig og blive Danske, burde en saadan Udstykning indirekte støttes af en Lov, som forbød Udlændinge at eje dansk Jord, hvilket forøvrigt vilde have sin særlige Betydning i Sønderjylland.)

Mellemstanden. I det hele taget gælder det om, baade i Landbrug, Haandværk og Handel gennem den nødvendige Samfundsindsats at værgе Mellemstanden imod at blive opslugt af de stærke Tendenser til Centralisering og Umyndiggørelse af den enkelte, som vor tekniske Tid rummer i sig, for kun derved sikres det, at der i Landet er tilstrækkeligt af Mennesker, der ejer naturlige Betingelser for at bære Friheden.

Skolen. Den aandelige Tendens i de højere Skoler er gennem de senere Aartier blevet mere og mere præget af den Rationalisme, der blev behandlet i dette Skrifs Indledning. For vort Folks Fremtids Skyld maa vi haabe, at en mere levende og samlet aandelig Kraft ogsaa vil komme til Syne i disse Skoleformer, ellers vil deres Elever blive daarligt egnede til at tage de Le-

derhverv, de er bestemt til. Men dette er Ændringer, der ikke kan fremkaldes ad Lovgivningens eller administrativ Vej.

Statens Opgave m. H. t. de højere Skoler er at sørge for, at de har den nødvendige Standard, og at de er tilgængelige for Børn med Evner, uanset disses sociale Oprindelse.

Folkeskolen maa i højere Grad end Tilfældet er i Dag lægges an paa at være et Maal i sig selv og ikke at være det laveste Trin for den højere Skole. Kun derved sikrer man den rette Undervisning for det store Flertal, der ikke kommer i Eksamensskolerne.

De frie Skoler for Børn og Unge bør fortsat have Mulighed for at arbejde uden at Statsmagten blander sig i deres aandelige Program.

Kirken. Staten kan ikke afgøre, hvad der er Sandhed eller ikke Sandhed i den kristne Menighed. Derfor kan Staten heller ikke tage Initiativ til Ændring af den nuværende Ordning mellem Stat og Kirke. En eventuelt ny Ordning er et kirkeligt Spørgsmaal og Initiativet hertil maa komme fra den kristne Menighed selv. Afgørelse af Sager angaaende Kirkens Lære og Liturgi maa tages af Kirken selv.

Forsvaret. Vore Erfaringer fra 1864, 1914—18 og fra denne Krig, viser, rettelig fortolket, at det særdeles vel kan nytte at forsvare sig, selv for et Land af Danmarks Størrelse, og man maa derfor tilbagevise de Argumenter for Afrustning, som har behersket Diskussionen om Forsvaret her i Landet i mange Aar. Iøvrigt tror vi, at det overhovedet er forkert at stille Spøgsmaalet, fordi *selv dette at være en fri Nation, betyder, at man har valgt at ville betale Prisen for Friheden.* Dansk Samling vil derfor arbejde for, at Forsvaret baade til Lands, til Søs og i Luften snarest muligt kommer op paa fuld Ydeevne.

Det forenede Norden. Efterhaanden som der hele Vejen rundt om de nordiske Lande er blevet organiseret moderne Stormagter, der baade i Fred og Krig er alvorlige Trusler for vor Selvstændighed, er der i de nordiske Lande opstaaet en glædelig Interesse for et samlet Norden. Desværre naaede disse Tanker ikke deres fulde Modning eller Tilslutning inden denne Krigs Begyndelse, og derved blev hverken Finland, Norge eller Danmark sparet for direkte Indblanding i Krigen.

Det vil nu straks efter denne Krig være en af vore allervigtigste Opgaver at faa opbygget et saadant samlet Norden, hvilket rimeligvis maa ske efter følgende Linier:

Der oprettes en nordisk *Forbundsstat* med fælles Forsvar og Udenrigspolitik og fælles Handelspolitik. I hvert af de enkelte Lande bevares Kongen (Præsidenten), Regering og Rigsdag, blot begrænset til de Opgaver, som ikke angaar det fælles Norden. Til Varetagelse af de fælles Opgaver oprettes et til de lokale svarende Organ, bestaaende af et Forbundsraad med konstitutionel Myndighed (Konger og Præsidenter), en Forbundsregering, bestaaende af de Ministerier, som maa være fælles (først og fremmest Udenrigs- og Forsvarsministerier), samt en Forbundsdag, der giver de Love, som skal være fælles for hele Norden.